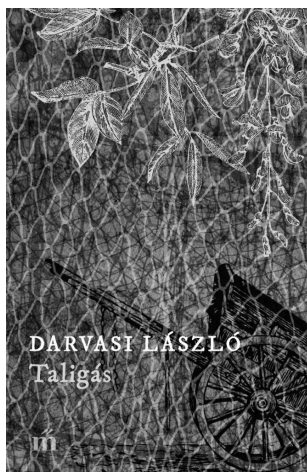

HAKLIK NORBERT

Csodátlanított próza-portéka, újjáírázva

DARVASI LÁSZLÓ: TALIGÁS

Magvető Könyvkiadó
Budapest, 2016
332 oldal, 3490 Ft

Legújabb, *Taligás* című regénye első pillantásra éppen azt ígéri az olvasónak, amit az Darvasi Lászlótól megszokott. Amit pedig megszoktunk tőle, az természetéből fakadóan talált utat a nagyközönség szélesebb tömegeihez, de egyúttal kritikusabb hangokat is kiprovokált. Bár a kilencvenes években némelyek afféle új prózafordulat letéteményeseként láttatták Darvasit, és – Mikola Gyöngyi írásának címét kölcsönözve – a „történet rehabilitálásáról” kezdtek beszélni művei kapcsán, hamarosan olyan vélemények is napvilágot láttak, amelyek szerint „nem a posztmodern utáni, hanem előtti, jóval előtti elbeszélésmód az, amelyet Darvasi művel, nemhogy nem posztmodern, de még csak modernnek sem nevezhető, elbeszélései, novellái a világot kereknek, lezárhatóknak és egésznek hazudják.” (Dérczy Péter) A szerző azóta talán két évvel ezelőtti, *Isten. Haza. Csal.* című novelláskötetével bizonyította a leglátványosabban, hogy több hangnemben is képes megszólaltatni hangszerét, a Darvasi-prózát, és repertoárjába akár a minimalista szcionovella is belefér.

A Darvasi-féle nagyprózát azonban mindvégig a mágikus realizmus közép-európaiasított változatával, a vérbő történet- és barokkos mondathömpölygéssel azonosította az olvasó. Az *Isten. Haza. Csal.* megjelenése után, de még a *Taligás* előtt napvilágot látott interjúk is azt sejtették: az új Darvasi-regény majd afféle laza trilógiává terebélyesíti *A könnyemutatóványosok legendájával* megkezdett, majd a *Virágzabálók*-kal folytatott sorozatot. Újabb, jellegzetes Darvasi-regényt ígértek a készülő műről elejtett információmorzsák, és ki-ki olvasói preferenciáinak megfelelően várta az újabb történetgomolygást, amely azonnal magával ragad, amint elfogadjuk, hogy egy regénycselekmény alkotóelemei közül olykor el is hagyható az ok-okozati összefüggések habarcsa, vagy utasíthatta el a következtelen történetvezetést, valamint örvendhetett jó előre a költői mondatoknak, vagy fanyalognak az

archaizáló, túlbonyolított nyelvhasználat okán.

És végül senki sem pontosan azt kapta, amire számított.

Ha sorra vesszük, miben tér el a *Taligás* a két korábbi Darvasi-regénytől, akkor az a leginkább szembeötlő különbség, hogy itt már nem a megszokott, egyes szám harmadik személyű, mindentudó narrátor szólal meg, akinek, ha hajlandók vagyunk részt venni a játékában, elhisszük a legmerészebb fordulatokat, a leghihetlenebb csodákat is akár. A *Taligás* történetét ugyanis maga a Taligás beszéli el, és bár megállja a helyét az összehasonlítás, miszerint „a *Virágzabálók* különböző nézőpontokból elbeszél, sokrétűen összefüggő fejezetei után a *Taligást* nagyjából egyvonalú történetmondás jellemzi”, téves következtetés volna mindezt az „egyszerűsödés és a kisebb epikai ambíció” (Szolláth Dávid) ismérveként elkönnyvelni.

Az első személyű, korlátozott narrátor bevezetése a Darvasi-regények világába ugyanis nem csupán annyit jelent, hogy a szerző egy apró lépésnyire kívül merészkedett volna addigi komfortzónáján. Darvasinak ugyanis szükségszerűen újra kellett gondolnia az elbeszélő megbízhatóságának kérdését és a narráció nyelvét, és mindezek következményeképpen egyúttal arra is rákényszerült, hogy újrásúlyozza írói világában a mágikus elemet. A *Taligás* tehát nem folytatja, hanem inkább továbbgondolja a két korábbi regény világát. Még akkor is így van ez, ha a szerző a kék könnyecseppel díszített szekérral a legújabb opus világába is belekormányozza a két regényelőző visszatérő motívumát.

De kezdjük a dolgok könnyebbik végével, az egyvonalú történetmondással. Az egyvonalúság ugyanis a *Taligás* esetében nem jelent linearitást, sőt. A regénynyitány cselekménye ugyanis változtatás nélkül illeszkedik a zárófejezet elé, és bár megtudunk belőle néhány alapinformációt – azt például, hogy van egy taligásunk, akit jól elagyabugyáltak, az életét félti, köze van a könyvekhez, és valami Barbara nevű, titokzatos kislánnyal diskurál szüntelen –, a felütés mégis több kérdést nyit meg, mint ahányat megválaszol. E kérdések közül pedig iker-toronyként emelkedik ki kettő: hogy ki beszél itt, és mennyire érdemes hinnünk neki.

Taligás mint elbeszélő megbízhatóságát illetően ugyanis erős kétségeket támaszt mindaz, amit és ahogyan elbeszél. A gyanús elemek sora azzal kezdődik, hogy hősünk nem csupán egy félkegyelmű fiúgyermeket visz magával a Bécstől Szegedig tartó útra, hanem egy torz magzatot is egy formalinnal teli üvegtégelyben, ráadásul a tartósított gnómocskát Barbara Stozzinak nevezi, és folyamatosan diskurál vele. Mindemellett Taligás rendre aprólékosan beszámol olyan eseményekről is, amelyeknek értelemszerűen nem lehetett a szemtanújává – például saját, eszméletvesztéssel járó, epilepsziászerű rohamairól, melyek részleteit, miután visszanyeri öntudatát, rendre Barbara beszéli el neki. Darvasi tehát folyamatosan táplálja az olvasóban a kétséget azt illetően, Taligásnak ki van-e mind a négy kereke. A „mágikus elemek elbizonytalanítását” (Hlavacska András) – és, tegyük hozzá, a nem mágikusakét is – csak tovább fokozza, hogy amikor van referenciánk, amivel összevethettük Taligás elbeszélését, akkor narrátorunk bizony rendre pontatlannak bizonyul: bár előszeretettel használ irodalmi utalásokat, és gyakorta idéz a Bibliától Szophoklészen át Shakespeare-ig a legkülönfélébb forrásokból, ezt rendre tévesen teszi. Janus Pannonius klasszikusát például ekképpen torzítja:

*„Eddig csak Itáliában teremték a könyvek,
de most már ez az ország is ontja a szép dalokat.
Nem tudom, mennyire tartanak.
Senki vagyok, s boldogan az is maradok.” (132.)*

Taligás ráadásul némely kijelentésével maga is táplálja az elbeszélői hitelességével szemben támadt olvasó készségeket. Egy alkalommal például így vall: „Igyekszem elválasztani a lehetségest attól, ami tényleg van, és nemigen sikerül.” (63.), máshol pedig elmosza a Barbara, valamint önmaga által mondottak közötti, egyébként sem túl markáns határvonalat: „Hallgatunk, ő sírdogál, a verejtékem ráhull a taliga marhabőrére, mert mennyire igaza van. Más beszél helyette. Más mondja azt, amit ő. Én mondom. Én, a Taligás.” (126.) Nem tudhatjuk tehát, egy széltoló húzza-e taligáját a szegedi porban, vagy éppenséggel Taligásnak valóban bepillantása volna a „drága lehetségesbe”, a fizikai jelenvalóságon túli régiókba is: „Mintha minden, az életet igazán meghatározó látomáshoz a logika csúrcsavarja vezetne. És a logikában, mint valami szilárd, üvegtégelyt idéző formában, ott ringatózna, ott fecsegne a holtan született hús, az a drága lehetőség.” (89.) Ez utóbbi lehetőséget támogatja meg az a részlet is, amelyikben Taligás Szent Ferenc gyanánt a természetben, a növényekben és az állatokban lel hallgatóságra: „Ahogy vonszolódunk, szavalok a pusztának, ennek a félrenőtt végtelen gaztengernek, ami zizegéssel felel, ami nem felel, ami csak zörgeti a maga fájalmát. Szavalok torzsának, száradásnak, sárgára aszott kisvirágnak. Szavalok a szörnyű délibábnak, vitatkozom az éjszakai rovarokkal, tücskökkel, válaszolok az éji madaraknak, reccsenéseknek, a sötétség testébe belevájó jajkiáltásoknak.” (151.)

A tizenennyolcadik századi narrátor szájából bizony egyáltalán nem hangzik koridegennek a szerzőre jellemző barokkos, archaizáló nyelv, amelynek kapcsán a Helikon recenziése okkal állapítja meg: „Darvasi nyelvi túlbujánzását (...) nem könnyű leválasztani a cselekményről, de nem is szükséges: mert, bár ez a nyelv továbbra is nehézkes, nem pusztán üres bravúr, hanem a Taligást szolgálja.” (Stermeczky Zsolt Gábor) A fentebb stílt ráadásul a narrátor rendre lerántja a porba és a mocskokba. Akár Baudelaire *A dögről*, ékes mondatokban szól hányásról, rothadásról, vérről és ürülekről, ami nem csupán a pátosz ellenpontozásaként szolgál, de remekül szemlélteti Taligásunk világlátását is, aki mintha mindvégig az ideákat szem előtt tartva próbálná értelmezni a valóságot, amely a végkifejlet felé haladva egyre kevesebb jelét mutatja a magasztosságnak, mígnem e kettősség jegyében végül a happy end is csak azon az áron válik lehetségessé, hogy hősünk hús-vér emberekkel helyettesíti taligájában a szó-portékát.

Ami pedig Darvasi próza-portékáját illeti, azt minden bizonnyal újraárazza a *Taligás* című regény, amely úgy folytatja korábbi társainak mágiikus-realista hagyatékát, hogy leértékeli a csoda szerepét, olyan narrátort beszéltet, aki nem mindentudó, hanem önnön hitelességét illetően is maga támaszt kételyeket, és a múlt századi koncepciók eljárásait előfutárává értelmezett boszorkányperek történelmi háttérét csak ürügyként használja ahhoz, hogy elgondolkodtasson bűnről, tisztaságról, ideákról és mocskokról, szavak és mondatok erejéről. Azzal kecsegtet, hogy új fejezetet nyit a Darvasi-regények világában: olyat, amiben a szerző többé már nem a mágiikus realizmus jól bevált kottájából játszik, hanem kimódolt, ravasz narrációval, prózája eddigi ismérveinek újragondolásával ad markáns választ mindazoknak, akik számára még mindig kérdéses: a modernség előtti időkből ránk maradt fosszília, vagy pedig nagyon is huszonegyedik századi irodalom-e Darvasi László prózaművészete.